

bi se to kar iz samih zgledov zapomnili; nekaj stalnega si morajo pridobiti; potreba jim je, da spoznajo in razločijo pri časovnikih število, osebo, čas, naklon in podobo; zavaljo tega naj se pa teh obrazov naučè iz glave.

Pomagavnih časovnikov ima nemški jezik troje; slovensčina ima le enega „biti“.

„Popolno pregibanje časovnikov“ pozabljivim in lahkomisljenim nerado gre v glavo, zato je pa treba spominjati jih vodil, katerih so se bili popred učili. Po versti kmali znajo odblebetati „haben, loben“, ali prašaj jih zmešano, ali prašaj jih, kako se pravi to ali uno po slovenski, bodo pa debelo pogledali misleči: učenik me praša kaj takšnega, kar ni v bukvah. — Primerne vaje bi bile tukaj takošne, kakoršne je dajala poprejšnja šola, n. p.: Pregibajte mi časovnik „haben“ v 2. osebi ed. in množ. št. po vseh časih in naklonih i. dr.

Pravilni časovniki.

Ti se razdeljujejo v šibke in krepke.

Kaj so krepki časovniki? V čim se razločujejo od šibkih? V katerih časih preminjajo samoglasnico, kedaj jo preglašujejo? Te in takšne vprašanje bi bile tukaj na pravem mestu.

Vaja: Pregibajte časovnik „helfen“ v 3. os. ed. in množ. št. v naznanivnem naklonu po vseh časih in v obojem naklonu v djavni podobi, „Kind loben“ pa po vseh časih in v obojem naklonu terpeвне podobe!

Otrok pregibaje te in druge časovnike bo prisiljen iskati po bukvah pravilne oblike, in kedar otrok ljudske šole do tje pride, da si zna potrebnih vodil po bukvah poiskati, je to dobro znamenje, ter smemo upati, da si bo v takih okolisčinah sam pomagal. Le takšni otroci, ki si nikakor ne vedo sami pomagati, ti so siroteji.

M. M.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXVIII.

U. Ali ali (wohl, ja wohl) — pravi Doleneec, pa tudi: Bali bali — kaj je vendar to?

T. To je, da „Gorenci v nebesa ne pojdejo!“

U. Oho! morebiti jih pojde več kakor Dolencev.

T. Morebiti; vendar — tako sem slišal ne deleč od bele Ljubljane, ako bo sodnji dan Gospod po slovenski govoril — javalne?!

U. Kaj je že to; tega ne umèm.

T. Ako poreče sodnji dan Gospod tistim, ki bodo na njegovi desnici, po dolenski: „Balite, blagodarjeni mojega Očeta!“ — se bodo vzdignili tedaj le Dolenci ter pojdejo za njim v nebese, ker Gorenci ne bodo vedili, kaj če s tem reči!

U. Kdo si je pa spet to izmislil?

T. Oponašali so to nekdam Metelkovecem, ki so po njegovi slovniči spravili v knjigo dolensko „balite balite“ namesti „pridite“. On sam piše na več krajih od te besede p. str. 23, 168 in 153, kjer pravi, da se slovenski *be* (ja wohl, ey wie) vjema s českim in ruskim *ba*, in da temu Dolence pri-tika *li* ali *le* v bali, balè; in slednjič (cf. gimnaz. letn. 1864) se bere po njem, da imajo Nemci iz slovenskega besedico bald (v alemanskem bale) od bali, bale, to pa od besedice *bi*, ki jo imamo v želivnem naklonu, s sicer navadno pretiko polglasnega *i* v *a* in natiko vezine besedice *li* ali *le*, od tod velivni naklon: báli ali bále, bálita, bálite, kakor: jeli, jelita, jelite (gelt, gelten's, sag, saget ja, bejahet es), kjer ima Murko: jeli, je li (was, ist's so? nicht wahr?) jeli da oder jelita, e (nicht wahr ja? nicht wahr?) — kaj le, was nur? itd.

U. Kali, ali kali — pravimo popraševaje.

T. Iz kaj li je káli; teže je razdrobiti besedo javalne, Potočnik javolne, Janežič javelne (vermuthlich nicht, schwerlich).

U. Kako pa jo razlagajo?

T. Večidel iz ja - ali - ne, je - ali - ne, vendar od kod in čemu v vmes? ali je samo zavoljo lepoglasja, da ne zévamo preveč izrekovaje ja - a ali je - alne? — V hrov. imajo sicer jali (oder), javi (gerade so, wie); v rus. in stsl. jav', javé, v jav' t. j. očito, javno, javalne — očitno, res ali ne (valerne, cf. valere, sl. veljati, nemš. gelten itd.)

U. Javalne rečem, in več povém, kakor ti z vsim svojim razlaganjem!

XXIX.

U. Zavoljo lepoglasja — in unkrat si pisal za tega voljo; zakaj pa ne pišeš zarad lepoglasja in zarad tega, kar je v novejših pisanjih tolikrat brati?

T. Zakaj ne; če ti ni prav, pišem lahko zavolj, zastran, zadel, za delo, zbog in zboga, radi in zarad in še porad — lepoglasja, in celo zategavoljo, zategadelj itd!

U. Kakor nalasč, tvarine dokaj; popiši in razloži mi te predloge ali razmeri mi one razmernike posamesno, ne pa kar na mernike!

T. Za voljo in za tega voljo (um Willen, um willen, volo, velle, laško vogli lat. voluntas) je znano, kakor tudi, da se v pisanji lahko sklene: zavoljo in na koncu o sme sneti zavolj (cf. do volj, zarano, zares; mém, tam itd. namesti mémo, tamo). Prav znano je tudi stran ali zastran (seitens, cf. kraj, konec, del).

U. Kako, da se piše zadel, zadelj in za delo?

T. V stsl. ima Miklosiç: delja, del'ma in del'mi (propter iungitur cum genitivo, cui postponitur); v nsl. se da po tem izpeljevati iz a) del, deliti (pars, dividere, cf. stran, plat) in b) delo (opus) in se vjema z gerškim pa tudi latinskim ergo (ergon.) Da nekteri lj (delj) pišejo, mislim, da s tem znamenjajo stsl. jerek, ali pa, da se ima l glasiti, kar se razvidi tudi iz pisave delo.

U. Janežič ima str. 182 opombo: Predloga zavoljo in zadelj (na Koroškem je tu pa tam slišati tudi nesestavljeni delj — cf. rus. dlě) vzameta ime večkrat na sredo, n. pr. Pomagaj meni za tvoje dobrote voljo. Dalm. Za naših pregreh delo. Guts. — Za tega delj, za tega voljo itd.

T. Prav tako, ker skuprej pisati je vendar preokretno, p. zategadelj, zategavoljo! — Sicer ima Mikl. nsl. za naše delo propter nos rës. za naših pregrëhov delo res. za tega deli rës. croat. dil luč. lit. děl, dělej let. del.

U. Kako se pa zbog in zboga vpravna ali zboga?

T. Zbog in zboga, časih sbog kakor sbor, sloga, smisel itd. je navadno le bolj ob hrovaški meji in pri družih južnih Slovenih. Kako bi se razlagalo, ne vém. Ali iz a) z Bog, za Boga (um Gottes Willen, serb. vid. Mikl.), ali iz b) z bogati se (cf. causa), ali morebiti celo namesti z bok (n. pr. poleg in polek) iz bok v stsl. in nsl. latus, Seite (cf. stran, zastran).

U. Zarad se je mladim pisateljem, ali kakor jih je Metelko rad imenoval, novakom kej priljubilo, da ga vseskozi pisarijo.

T. Jaz bi že raji pisal po stsl. radi: tega radi, sego radi, in za sego radi (ob, propter, gratia). V hrov. in serb. sestavljajo in spreminjajo: rad-i, zarad-i, porad-i.

U. Kaj le pomeni beseda sama na sebi?

T. Derznem si jo razlagati ali iz a) rad, a, o (lubens, gratus), torej lat. gratia, ali pa iz b) ra diti curam gerere, curare, facere, torej lat. causa, ergo, in slov. del, zadel, za delo. Potočnik ima str. 83 celo to raj (radi tega) folglich; zato darum; zavoljo tega, za tega voljo, desswegen. In kar veljá o razpostavi v gerškem in latinskem (virtutis ergo, bestiarum causa, hominum gratia), skorej vse to veljá v slovenskem. In kaj piše Janežič od teh razmernikov?

U. Omenjeni samostavni predlogi (lat. propter, causa — nemšk. wegen) kažejo vselej vzrok kacega djanja, in so časi vezniki v sklepavnih ali posledičnih stavkih (lat. propterea, quapropter, itaque — deshalb, deswegen, darum, demzufolge, folglich) ter naznanujejo posledek, ki izvira iz prednjega reka, n. pr. Blagor zavoljo pravice preganjanim. Met. — Ogibljimo se prepira zarad malih stvari. Napr. — Bog je zadelj nedolžnih otrok tudi starše rešil nesrečne smerti. Slomš. — Slaba tovaršija spridi dobro zadržanje; zato-rej ne zahajaj med slabe tovarše. Slomš. — Skušnjave so povsod; torej bodi vedno pazen, da va-nje ne zabredeš.

Pisma dveh slovenskih učiteljev.

Na Pustem polji na sv. Mohorja dan.

Dragi Svetoslave!

Večkrat sem že slišal, da že pri starih Rimljanih veljal je pregovor: „Quem dii odère pædagogum fecère“, t. j.: „Kogar bogovi čertijo, ga za učitelja postavijo“. Vidiš, in Rimljani niso bili kar si bodi možje, kajti njih spise še dandanes prebirajo po učenih šolah, in nekteri jih še bolje čislajo, nego cerkvene učenike, in mislijo, da imajo v njih vire vse učenosti. V tej reči, kar so rekli od učiteljev, so pa tudi pravo zadeli. Res je sicer, kakor si mi pravil v poslednjem listu, da tudi učitelju zraste kosček kruha, toda kako ga mora pa tudi iskati, da si ga vkup spravi! beračati mora z vrečem na rami od hiše do hiše in večkrat tudi še zraven grenke besede požirati, da dobi že davno popred terdo zasluženno pesčico žita. Tudi je res da ljudje, ki potrebujejo učitelja, kolikor toliko spoštujejo, toda le tako dolgo, dokler ga rabijo, potem pa ga z mladino vred